

SUT GALLWN NI LEIHOU TIPIO ANGHYFREITHLON YM MHARC CENEDLAETHOL BANNAU BRYCHEINIOG?

DEUNYDDIAU ATEGOL

Os oes angen cymorth pellach arnoch ar agweddau penodol ar ddysgu yn yr awyr agored, gall y deunyddiau hyn gyfoethogi'r profiadau sy'n ennyn diddordeb a ddarperir gennych. Gallant eich cefnogi wrth i chi ddylunio, cynllunio a gweithredu eich cwricwlwm. Mae dysgu yn yr awyr agored yn ffordd wych o ddatblygu sgiliau cyfannol dysgwyr (creadigrwydd ac arloesedd, meddwl yn feirniadol a datrys problemau, effeithiolrwydd personol, cynllunio a threfnu). Byddwch eisiau canolbwyntio ar pam mae dysgu o bwys a sicrhau eich bod yn diwallu anghenion eich dysgwyr.

Mae'r deunyddiau hyn yn dangos llwybr y gellid ei gymryd drwy'r gweithgaredd. Nid yw hyn i fod yn rhagnodol. Dylech addasu eich dull, yn dibynnu ar anghenion a diddordebau eich dysgwyr a'ch ardal leol.

TROSOLWG

Mae dysgwyr yn ystyried yr hyn maen nhw eisoes yn ei wybod am dipio anghyfreithlon ac yn datblygu cwestiynau i archwilio eu dealltwriaeth o adroddiad am rywun sy'n ceisio ei leihau. Maen nhw'n cynnal ymchwil i ddod o hyd i atebion i'w cwestiynau ac yn amcangyfrif nifer y bagiau sbwriel sy'n cael eu casglu bob wythnos, yn ôl yr adroddiad. Mae dysgwyr yn ystyried ystod o wybodaeth ynghylch y materion sy'n ymwneud â chasglu gwastraff a thipio anghyfreithlon ac yn ysgrifennu Trydar/X er mwyn helpu eraill i feddwl am dipio anghyfreithlon. Mae dysgwyr yn ystyried pam mae tipio anghyfreithlon yn broblem, yn archwilio gwahanol safbwyntiau arno, cyn iddynt ddylunio a chynnal arolwg ynghylch tipio anghyfreithlon a dadansoddi'r canlyniadau. Maent yn dod o hyd i dystiolaeth o dipio anghyfreithlon ym Mharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog ac yn ei chofnodi, cyn iddynt ysgrifennu erthygl ar gyfer papur newydd ar-lein lleol. Mae dysgwyr yn archwilio gwahanol gyfryngau sy'n ymwneud â thipio anghyfreithlon, yn gefndir i greu poster sydd â'r nod o annog pobl i gael gwared ar eu sbwriel mewn modd cyfrifol.

CWRICWLWM I GYMRU

Meysydd dan sylw:

- Y Celfyddydau Mynegiannol
- Iechyd a Lles
- Y Dyniaethau
- Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu
- Mathemateg a Rhifedd
- Gwyddoniaeth a Thechnoleg

Mae'r gweithgaredd hefyd yn ymgorffori agweddau ar sgiliau trawsgwricwlaidd a amlinellir yn y FfLIRh a'r FfCD.

ADNODDAU

Dyfais y gellir ei defnyddio i gysylltu â'r rhyngwyd a mynediad i'r rhyngwyd. Dulliau o gymryd ffotograffau sy'n dangos tystiolaeth o dipio anghyfreithlon, e.e. camera, ffôn clyfar, tabled.

GWNEUD Y GWEITHGAREDD

- Yn y rhan fwyaf o dasgau, bydd gofyn i ddysgwyr weithio mewn parau neu grwpiau.
- Anogwch y dysgwyr i rannu eu syniadau ac egluro a chyfiawnhau eu syniadau pan fo modd, mewn ymateb i gwestiynu agored. Mae cwestiynau ffocws wedi'u hawgrymu ar gyfer arwain dysgwyr drwy'r tasgau.
- Er mwyn cyrchu'r raddfa ar Google maps, cliciwch ar 'View larger map'.
- Sylwer, os gwelwch yn dda: i gael mynediad at is-deitlau Cymraeg ar fideo, cliciwch ar 'Settings', yna detholwch 'Subtitles', yna 'Auto-translate' a dewis 'Welsh'.
- Wrth fynd â dysgwyr i'r awyr agored, mae'n hanfodol cadw at y [Cod Cefn Gwlad](#) a bod unrhyw asesiadau risg perthnasol wedi'u cynnal a bod y risgiau wedi'u lliniaru.

TASG 1

BETH YW TIPIO ANGHYFREITHLON?

Eglurwch wrth y dysgwyr y dylai'r dasg hon eu helpu i ddeall mwy am beth yw tipio anghyfreithlon a beth y gellir ei wneud i'w leihau.

Sgrîn 3

Gofynnwch i'r dysgwyr ystyried y cwestiynau canlynol wrth ystyried y ddelwedd.

Cwestiynau ffocws

- Beth allwch chi ei arsylwi?
- Beth allwch chi ei gasglu?
- Beth arall ydych chi eisiau ei wybod?
- Sut byddwch chi'n cael gwybod?

Sgrîn 4

Gofynnwch i'r dysgwyr edrych ar y ddelwedd a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sut mae edrych ar y ffotograff hwn yn gwneud i chi deimlo? Pam?
- A ydych chi wedi gweld unrhyw beth fel hyn o'r blaen yn eich ardal leol? Ble? Pryd?
- Beth yw tipio anghyfreithlon? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Ble mae tipio anghyfreithlon yn digwydd? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pam ydych chi'n meddwl bod tipio anghyfreithlon yn digwydd?
- Pwy ydych chi'n meddwl sy'n gyfrifol am dipio anghyfreithlon? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Sgrîn 5

Gofynnwch i barau o ddysgwyr gyrchu a darllen: [Ystradgynlais fly-tipper paid £400 as Powys clamps down on illegal waste disposal](#) (Saesneg yn unig) ac yna gofynnwch iddynt drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sut ydych chi'n meddwl y defnyddiwyd bagiau o wastraff y cartref er mwyn adnabod y troseddwr? Beth tybed oedd yn y bagiau a wnaeth arwain at adnabod y troseddwr?
- Yn eich barn chi, sut mae tipio anghyfreithlon:
  - o yn difetha cymunedau
  - o yn effeithio ar fwynderau lleol
  - o â'r potensial i niweidio pobl a bywyd gwyllt?

Sgrîn 6

Gofynnwch i barau o ddysgwyr ddarllen erthygl gan y BBC: [Almost 40,000 Wales fly-tipping incidents bring 55 fines](#) (Saesneg yn unig) ac yna gofynnwch iddynt drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Faint gostiodd clirio yn dilyn tipio anghyfreithlon yn 2022? A ydych yn synnu at y swm hwn o arian? Pam?
- Pa awdurdod lleol oedd â'r cynnydd canrannol mwyaf mewn achosion o dipio anghyfreithlon y llynedd?
- Beth yw'r gwahaniaeth rhwng yr awdurdod lleol sy'n perfformio orau a'r un sy'n perfformio waelaf? Sut wnaethoch chi gyfrifo hyn?
- Pa awdurdodau lleol sydd yn rhannol ym Mannau Brycheiniog? Pa mor dda y mae'r awdurdodau lleol hyn wedi bod o ran lleihau tipio anghyfreithlon?
- Pam ydych chi'n meddwl bod cyn lleied o ddirwyon am dipio anghyfreithlon?

Sgrîn 7

Eglurwch wrth y dysgwyr fod cynghorau ledled Cymru wedi gwneud ymdrech fawr yn y blynyddoedd diwethaf i annog ailgylchu gwastraff cartref a lleihau tipio anghyfreithlon.

Gwahoddwch grwpiau o ddysgwyr i chwilio am ddata a gwybodaeth o'r ffynonellau a ddarparwyd, yn ogystal â ffynonellau eraill y gallant ddod o hyd iddynt, ac yna gofynnwch iddynt ymholi'r data er mwyn cael syniad o'r materion sy'n ymwneud â chasglu gwastraff a thipio anghyfreithlon, yn enwedig ym Mharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog a'i awdurdodau lleol.

Sgrîn 8

Gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pa ddata a gwybodaeth ydych chi wedi'u casglu? O ble? Sut ydych chi'n gwybod a yw'n ddibynadwy?
- Beth mae'r data yn ei ddweud wrthyfych? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Faint o achosion o dipio anghyfreithlon sydd wedi digwydd yn eich ardal leol a Pharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog yn ddiweddar/eleni?
- Ble mae tipio anghyfreithlon yn digwydd fwyaf yn eich ardal leol a Pharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog? Pam ydych chi'n meddwl bod y rhain yn 'fannau poeth' ar gyfer tipio anghyfreithlon?
- Beth mae'r cynghorau lleol wedi'i wneud ynghylch ailgylchu yn ystod y blynyddoedd diwethaf? Pam? Pa effaith mae hyn wedi ei chael?
- Pa batrymau a thueddiadau dros amser allwch chi eu nodi?
- Pa gasgliadau allech chi ddod iddynt o'r data ar ailgylchu a thipio anghyfreithlon? A oes cysylltiad rhwng y ddau? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Sgrîn 9

Eglurwch wrth y dysgwyr mai system ar gyfer canfod, rheoli a dadansoddi digwyddiadau tipio anghyfreithlon yw FlyMapper.

Gofynnwch iddynt gael mynediad at y [Wefan](#) ac i drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sut mae'r wybodaeth hon yn cael ei chasglu, yn eich barn chi?
- Sut y defnyddir y wybodaeth hon, yn eich barn chi? Gan bwy?
- A ydych chi'n meddwl bod y drefn hon yn ymddangos fel ei bod yn effeithiol? A ydych chi'n meddwl ei bod yn cael yr effaith a ddymunir? Pam?

Sgrîn 10

Gofynnwch i'r dysgwyr wyllo'r fideo: [Top 10 rubbish excuses given by fly-tippers](#) (ychydig dros funud o hyd) ac yna i drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- A ydych chi'n meddwl y gallai fod rhywfaint o wirionedd yn unrhyw un o'r esgusodion hyn? Os ydych yn meddwl hynny – pa rai?
- Pam ydych chi'n meddwl y gallai pobl wneud esgusodion am dipio anghyfreithlon?
- Beth ydych chi'n meddwl yw'r gwir resymau dros dipio anghyfreithlon?

Sgrîn 11

Eglurwch wrth y dysgwyr fod yna lawer o resymau pam mae pobl yn tipio'n anghyfreithlon, mewn gwirionedd. Gwahoddwch nhw i ystyried y meddyliau 'euog' wrth iddyn nhw ymddangos ar y sgrîn, ac yna penderfynu pa dri o'r rhain maen nhw'n meddwl allai fod fwyaf cyffredin yn eu hardal leol a Pharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog, gan egluro pam.

Sgrîn 12

Gofynnwch i'r dysgwyr ysgrifennu Trydar/X a fyddai'n helpu eraill i feddwl am dipio anghyfreithlon ym Mharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Atgoffwch nhw mai dim ond 280 nod sydd ganddyn nhw.

TASG 2

SUT GALLWN NI DDARGANFOD MWY AM DIPIO ANGHYFREITHLON YM MHARC CENEDLAETHOL BANNAU BRYCHEINIOG?

Eglurwch wrth y dysgwyr y bydd y dasg hon yn cefnogi eu dealltwriaeth ynghylch pam mae tipio anghyfreithlon yn broblem a pham mae pobl eisiau gwneud eraill yn ymwybodol o dipio anghyfreithlon, fel bod y broblem yn mynd yn llai.

Sgrîn 3

Gofynnwch i'r dysgwyr ystyried pam mae tipio anghyfreithlon yn broblem trwy glicio ar bob cymeriad a thrafod eu barn wrth iddyn nhw ymddangos ar y sgrîn.

Cwestiynau ffocws

- Pa un o'r dysgwyr hyn sy'n gwneud y sylw mwyaf grymus, yn eich barn chi? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pa sylw arall ynglŷn ag effeithiau tipio anghyfreithlon, allech chi ei ychwanegu at y rhain?

Sgrîn 4

Eglurwch wrth y dysgwyr ei bod yn bwysig casglu ac archwilio gwahanol safbwyntiau ynghylch problem, er mwyn cael gwell dealltwriaeth ohoni.

Dywedwch wrth y dysgwyr eu bod am ddylunio a chynnal arolwg o farn a phrofiadau pobl o dipio anghyfreithlon yn yr ardal leol a Pharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Cyn iddynt ddechrau, gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pa wybodaeth benodol ydych chi'n ceisio'i chasglu?
- Pwy yw cynulleidfa darged yr arolwg hwn?
- Pa fformat fydd i'r arolwg (e.e. ar-lein, papur)? Pam?
- Sut bydd yr arolwg yn cael ei ddsbarthu?
- Pa offer neu lwyfannau fydd yn cael eu defnyddio i greu a dosbarthu'r arolwg? Pam?
- Pa fath o gwestiynau fydd fwyaf effeithiol (e.e. amlddewis, penagored, graddfa Likert)? Pam?

Ar ôl cynnal y trafodaethau hyn, gofynnwch i'r dysgwyr ddrafftio eu cwestiynau.

Sgrîn 5

Gwahoddwch y dysgwyr i ystyried y cwestiynau darfft a manylion eu harolwg, trwy drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- A yw'r cwestiynau'n ddiuedd ac yn niwtral?
- A yw pob cwestiwn yn berthnasol i amcanion yr arolwg?
- Pryd yw'r amser gorau i ddsbarthu'r arolwg? Pam?
- A oes dyddiad cau ar gyfer ymateb i'r arolwg?
- Sut y byddwch yn sicrhau cyfrinachedd ac anhysbysrwydd ymatebwyr?
- Sut y byddwch yn sicrhau bod gennych y caniatâd angenrheidiol a chydysyniad ymatebwyr?

Sgrîn 6

Gwahoddwch y dysgwyr i ddatblygu eu harolwg a'i gynnal.

Sgrîn 7

Gofynnwch i'r dysgwyr ddadansoddi canlyniadau eu harolwg a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sut allech chi ddangos eich data a'ch canfyddiadau? Pa un yw'r ffordd orau? Pam?
- Pa batrymau neu dueddiadau allwch chi eu gweld yn y data?

- Sut allech chi esbonio eich data a'ch canfyddiadau? Beth yw eich casgliadau? Pam?
- Pa gwestiynau sydd gennych am eich data a'ch canfyddiadau? Sut allech chi ddod o hyd i'r atebion? Pam fyddai hyn yn gweithio?

Gallai dysgwyr greu siartiau bar, siartiau cylch, histogramau a diagramau gwasgariad neu ddefnyddio meddalwedd a fydd yn gwneud hynny ar eu cyfer.

Sgrîn 8

Eglurwch wrth y dysgwyr eu bod nhw'n mynd i ysgrifennu erthygl ar gyfer papur newydd lleol ar-lein, sy'n son am dipio anghyfreithlon ym Mharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Fodd bynnag, cyn iddynt ddechrau ar yr erthygl, mae angen iddynt ganfod tystiolaeth o dipio anghyfreithlon, a'i chofnodi. Gofynnwch i'r grwpiau drafod y cwestiynau canlynol a defnyddio'r map a ddarparwyd yn gymorth iddynt gasglu eu meddyliau.

Cwestiynau ffocws

- Ym mhle byddwch chi'n chwilio am dipio anghyfreithlon? Pam?
- Ym mhle ar y map mae'r mannau tipio anghyfreithlon mwyaf tebygol? Pam?
- Sut y byddwch yn sicrhau eich diogelwch wrth gasglu tystiolaeth o dipio anghyfreithlon?
- Sut y byddwch yn casglu tystiolaeth o dipio anghyfreithlon yn yr ardal? Pam?
- Sut byddwch chi'n cofnodi lleoliad y tipio anghyfreithlon rydych chi wedi'i ddarganfod?
- I bwy y byddwch yn rhoi gwybod am y tipio anghyfreithlon, wedi i chi ddod o hyd iddo? Pam y gallai hyn helpu?

Sgrîn 9

Ewch â'r dysgwyr allan i'r awyr agored i gasglu tystiolaeth o dipio anghyfreithlon, yn ddiogel, ac i gofnodi'r lleoliadau y daethpwyd o hyd iddo.

Sgrîn 10

Atgoffwch y dysgwyr eu bod wedi casglu tystiolaeth o dipio anghyfreithlon ym Mharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog yn ogystal â barn pobl yn eu harolwg. Gwahoddwch nhw i ddefnyddio'r wybodaeth hon i ysgrifennu erthygl ar gyfer papur newydd ar-lein lleol am dipio anghyfreithlon ym Mharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog.

Anogwch y dysgwyr i ddefnyddio unrhyw ffotograffau y maen nhw wedi'u cymryd, i ddarlunio'u herthygl.

TASG 3

SUT GALLWN NI ANNOG POBL I GAEL GWARED AR WASTRAFF YN GYFRIFOL?

Eglurwch wrth y dysgwyr y bydd y dasg hon yn archwilio'r gwahanol gyfryngau sy'n ymwneud â thipio anghyfreithlon. Bydd hyn yn ysgogiad iddynt ddatblygu ymgyrch fer eu hunain ar y cyfryngau, gyda'r nod o annog pobl i gael gwared o'u sbwriel trwy ddull cyfrifol.

Sgrîn 3

Eglurwch wrth y dysgwyr am [Taclo Tipio Cymru](#), sef menter bartneriaeth a noddir gan Lywodraeth Cymru a'i chydlynu gan Cyfoeth Naturiol Cymru, er mwyn mynd i'r afael â thipio anghyfreithlon.

Gwahoddwch nhw i gyrchu'r wefan, pori drwy'r erthyglau a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pam, yn eich barn chi, y sefydlwyd Taclo Tipio Cymru?
- Pam ydych chi'n meddwl ei bod yn bartneriaeth rhwng Llywodraeth Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru?
- Sut gallai pobl ddefnyddio'r wefan?

Sgrîn 4

Gwahoddwch y dysgwr i wyllo'r fideo [Animeiddiad Taclo Tipio Cymru 'Sut i gael gwared â'ch gwastraff yn gyfrifol'](#) – (ychydig dros 2 funud o hyd).

Sgrîn 5

Eglurwch wrth y dysgwyr eu bod nhw'n mynd i greu poster bychan i'w roi mewn ffenestri siopau er mwyn annog pobl i gael gwared ar eu sbwriel trwy ddull cyfrifol.

Sgrîn 6

Ar y sgrîn hon, rhoddir poster i'r dysgwyr, sy'n annog pobl i gael gwared ar eu sbwriel trwy ddull cyfrifol. Gofynnwch iddynt edrych ar y poster a thrafod y cwestiynau canlynol yn eu grŵp.

Cwestiynau ffocws

- Pa ansoddeiriau allwch chi eu defnyddio i ddisgrifio'r poster?
- Sut mae'r poster yn gwneud defnydd o ddelweddau i ennyn eich diddordeb?
- Sut mae'r delweddau yn defnyddio lliw yn effeithiol?
- Pa wybodaeth mae'r poster yn ei darparu?
- Pa mor dda yw'r poster am annog pobl i gael gwared â sbwriel trwy ddull cyfrifol? Pam?

Sgrîn 7

Gofynnwch i'r dysgwyr ystyried beth sy'n gwneud poster da ar gyfer annog pobl i gael gwared ar wastraff trwy ddull cyfrifol ac i drafod y cwestiynau canlynol yn eu grŵp.

Cwestiynau ffocws

- Beth yw nodweddion pwysig poster da? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Sut allwch chi sicrhau bod eich poster yn annog pobl i gael gwared ar eu sbwriel trwy ddull cyfrifol?
- Sut gallwch chi wneud eich poster yn ddiddorol?
- Sut gallwch chi ddefnyddio delweddau? Pa ddelweddau ddylech chi eu defnyddio? Pam?
- Sut gallwch chi ddefnyddio lliw yn effeithiol?
- Pa wybodaeth ydych chi am i'ch poster ei darparu? Sut gallwn ni sicrhau bod y wybodaeth yn glir?

Gwahoddwch y dysgwyr i wneud eu poster.

Sgrîn 8

Ar sgrîn olaf y dasg hon, darperir ymadroddion y gellir eu defnyddio ar ddechrau brawddegau. Gwahoddwch y dysgwyr i ddefnyddio dau neu fwy na dau o'r ymadroddion ac i gwblhau'r brawddegau, wrth iddynt fyfyrion ar ddatblygiad eu hymgyrch fer yn y cyfryngau.

